

Szeged és a Dugonics-Társaság*

ÖTVEN ÉVVEL EZELEŐTT ugyanebben a teremben alakult meg néhai Lázár György akkori polgármester elnöklete alatt a Dugonics-Társaság. A jó szegediek nem jósoltak nagy jövőt az új alakulatnak és kezdetben talán zsörtölődtek is, hogy már megint egy új egyesület, ahol tagsági díjat kell fizetni. De hamarosan kiderült, hogy az új alakulat semmivel sem terheli a közönséget, hanem ellenkezőleg vendégül hívogatja a művelődés iránt érdeklődőket és vasárnap délutánonként szórakoztató és tanulságos irodalmi előadásokkal gyönyörködteti a hallgatókat. A siker nem is maradt el, a Dugonics-Társaság felolvasó ülései népszerűek és látogatottak lettek és ma ötven év után töretlen fényben és erőben áll előttünk a rövid életűnek jósolt Dugonics-Társaság. És ezen a jubileumi ünnepen a városházára kitűztem a város zászlaját annak jelképekül, hogy a mai jubileumi ünnep nemcsak a Dugonics-Társaság ünnepe, hanem Szeged városának is kultúrünnepe, melyen a város közönsége és hatósága nevében elsőnek kívánom üdvözölni az érdemes irodalmi társaságot és szívből kívánom, hogy további működése is minél eredményesebb legyen.

A Dugonics-Társaság mai ünnepi ülésének meghívóján fel van tüntetve, hogy ez a 346. felolvasó ülés. Ha egy kis számítást csinálunk, könnyen megállapíthatjuk, hogy mit jelent ez a szám a nemzeti kultúra és közművelődés vonatkozásában. A közgyűlési terem befogadó képessége 300 személy. Ha a Dugonics-Társaság felolvasó ülésein átlag csak 200 személy jelenlétét vesszük számítási alapul, a 346. ülésen 79.200, kerekén 80.000 hallgató vett részt a Társaság ülésein és élvezte a Társaság mindenkor hazafias szellemű, tanulságos, irodalmi-becsű, és változatos műsorát. Mint a Dugonics-Társaság előadásainak buzgó hallgatója úgy érzem, hogy a Társaság mai jubileumi ünnepén elsősorban annak a 80.000 hallgatónak a nevében kell hálás köszönetet mondanom a Dugonics-Társaságnak, mely hosszú évek során át üresnek ígérkező vasárnap délutánokon alig várta, és élvezte a Dugonics-Társaság előadásait és tudatosan vagy

* Pálffy József polgármester ünnepi beszéde.

észrevétlenül beállt a nemzeti művelődés terejsztóinek és a Dugonics-Társaság szabad egyetemének hallgatói sorába.

Az első gondolat, mely ebben az ünnepélyes pillanatban felfutott bennem, az, hogy mit csinált volna az a 80.000 ember a vásárnap délutáni szabad idejével, ha a Dugonics-Társaság tanulságos és egyben szórakoztató előadásai nem kínálkoztak volna a legkellemesebbnek és leghasznosabbnak ígérkező időtöltésül. Feltételezhető, hogy a vendéglőket és ötven év előtt még nagyon gyér számú szórakozóhelyeket — mozi még akkor nem volt — keresték volna fel, de akárhogy és akárhol töltötték volna el szabad idejüket, bizonyos, hogy a Dugonics-Társaság hiányában elveszett volna az önművelődés és nemzeti kultúra számára.

A Dugonics-Társaság első és legnagyobb sikere és érdeme abban van, hogy meghódította a közönséget, a maga állandó hallgatóságát, felkeltette a tudomány, művészet és irodalom legkülönbözőbb ágai iránti érdeklődést aszerint, ahogy azok a felolvasó ülésen változatos megvilágításban tárgyalattak; élesztette a tudáshoz jutni vágyát, a művelődés iránti vágyat és hozzászóktatta, nevelte a közönséget a halk, finom tónusú társadalmi érintkezéshez és mindezek mellett a magyar nyelv szépségéhez, kimeríthetetlen kifejező erejének megismeréséhez, szívhez szóló, lágy muzsikájának érzékeléséhez.

Ebben a Társaságban, ahol Lázár György, Szalay József, Várady Imre elnököltek, Tömörkény István és Móra Ferenc irányítottak és ahol mindenkor féltő gonddal vigyáztak arra, hogy az elődök helyét méltó utódok foglalják el, ahol a törtető érvényesülés vagy vásári politika soha nem kaphatott hangot, természetes, hogy az önzetlen, komoly kultúrmunka zavartalansága érvényesült és a Társaság ötven éven át egy hajszálnyira sem tért el nemes célkitűzésének útjáról.

A Dugonics-Társaság ereje, értéke és népszerűsége ép abban van, hogy sohasem akart más lenni, mint ami. Nem nagyképűsködött a tudományosság fölényességének tőgájában, nem hangoskodott se maga, se mások mellett, nem törődött a külvilág ötven év alatt nagyon sokszor változott hangú vásári zsivajával, haladt a maga útján a kitűzött cél: a magyar nemzeti kultúra fejlesztése felé. Avatott kézzel ápolta a kultúra gyümölcsös kertjének legszebb, legízesebb hajtásait és azokat nem rejtette a megközelíthetlenség kerítéseinek szöges drótjai mögé, hanem a kultúra transzkontinentális útja mellé telepítette, hogy akadálytalanul szakíthasson róla és anyagi áldozat nélkül élvezhesse azt, aki meglátja és megkívánja. Ezzel érte el a Dugonics-Társaság azt, hogy olyan törzshallgatóságot biztosított magának, melyből bőven jut más, vele egy úton járó alakulatoknak is.

Amikor ma a Dugonics-Társaság alapítása ötvenedik évfordulójának magasztaláról ünneplő lélekkel visszatekintünk a Társaság munkájára, meg kell állapítanunk, hogy a Társaság magasszínű, nagyon értékes, a város becsületére váló kultúrtevékenységet fejtett ki és jelentős részt vett a város kultúrtörőkeiben. Így állandóan napirenden tartotta a szegedi egyetem ügyét és kétségeit.

lenül nagy segítségére volt a város hatóságának az eredmény elérésében. Nem ok és alap nélkül való emlegetni a Dugonics-Társaságot, mint az Egyetem szálláscsinálóját, mert ez volt az első fény sugar, mely az ország előtt rávilágított Szeged kultúrhivatására és ezen kultúrhivatás jó betöltésének jelentőségére.

De az egyetem ügyének előbbrevitele mellett kiterjedt a Dugonics-Társaság figyelme az országos és helyi jelentőségű kultúr-élet minden megnyilatkozására: színházra, szépművészetre, irodalomra. Komoly értékű pályázatokat hirdetett színművekre, történelmi regényre, szegedi család- és helynevek gyűjteményére, szegedi nyelvjárás összegyűjtésére. 1.000—2.000 koronás pályadíjakkal ösztönözte a Társaság az ifjabb írónemzedéket a pályázatokban való részvételre. A Dugonics-Társaság a város hatóságának mindenkor készségesen rendelkezésére állt, ha bármily hazafias, vagy kulturális vonatkozású ünnepség megrendezéséről volt szó, de erre ritkán került sor, mert a Dugonics-Társaság minden felkérés nélkül számon tartotta és maga kezdeményezte a jelentős események, évfordulók, nemzeti ünnepek megrendezését.

Ha a béke boldog éveiben szükség volt a Dugonics-Társaságra, mennyivel nélkülözhetetlenebb az most, amikor a világháború sötét árnyait látjuk amerre csak nézünk, távol, közel és boldogok vagyunk, ha egy-egy órácskára feledtetni tudják velünk a napi megélhetés és küzködés legkülönbébb gondjait.

De ettől eltekintve a Dugonics-Társaság ép úgy, mint más irodalmi, művészeti és tudományos társaságok, sohasem töltik be véglegesen feladatukat, sohasem jutnak el oda, hogy céljuknak megfeleltek és befejezhetik működésüket, mert nincs több tennivalójuk. A tudomány, művészet és irodalom partnérküli tenger, melynek távlatait véges emberi szemmel nem lehet belátni és a tudás bárkája élő embert még nem szállított a „tudás“ kikötőjébe, mert a tudás ott kezdődik, ahol rájövünk annak megállapítására, hogy keveset, nagyon keveset tudunk és felszerelésünk csak legfeljebb annyi, hogy a műveltség fegyverzetével a tudás kutató útjára indulhatunk.

Nekünk, magyaroknak évszázados sorsunk a küzdelem. Nagyon kevés, rövid pihenőkkel küzdenünk kell vagy külső vagy belső ellenséggel, sokszor természeti erőkkal, sorcsapásokkal. De álljuk helyünket ezer év óta. Most azonban úgy érezzük, hogy különösen megnehezedett felettünk az idők járása. Vagy mi lettünk volna gyengébbek?! Nem. Csak ezt ne! Ne veszítsük el önbizalmunkat. Erre nincs is ok, hiszen ha megnézzük a mai kor magyarját, azt látjuk, hogy két új karja nőtt, mert a régi magyar csak a szablyát forgatta, de a mai magyar kardforgató keze mellett az eke szarvát tartja, hogy ki ne fogyjon az Istenáldotta mindennapi kenyérből, másik kezében a kultúra zászlaját emeli magasra, hogy kimagasodjék a Balkán-áradatból és a háború végén el ne keveredjünk a forgatagban, de meglássák, hogy mi is itt vagyunk.

Ezért van szükség háborúban is a kultúra zászlótartóira, a Dugonics-Társaságra és minden hazafias szellemű, magyar nemzeti célkitűzésű, irodalmi alakulatra, minden művelt magyarra.

Ha egy ország kultúráját, műveltségi fokát, nemzeti karakterét

alaposan meg akarjuk ismerni, nem elég az illető ország fővárosát megismerni, hanem tanulmányozni, ismerni kell a vidéket is. A főváros az ország kirakata, az országtest feje, dísze, szépsége, amit ma az egész nemzet szeretettel ápol és minél szebben ékesíteni törekszik. De a főváros nem a nemzet, és a nemzettest organizmusának táplálása nélkül színtelenné válik, elszorvad, elhal. Ezért van szükség a vidék kultúrájának kertészeire, a Dugonics-Társaságra, mely ötven év dúló viharában is, amikor országok, trónok, világnézetek, embermilliók pusztultak és dőltek halomra, változatlanul és rendületlenül áll és teljesíti kötelességét a kultúra olimpiai fáklyájának élesztésével, mert szellemi küldetése nem embertől, hanem Istentől való.

A Dugonics-Társaság és Szeged városa a legszorosabb lelkiközösségben van, a város ezt a közösséget továbbra is fenntartani kívánja, a Társaságot kulturális munkájába az eddiginél is fokozottabb mértékben bevonni óhajtja.

PÁLFY JÓZSEF

Az ötvenéves Dugonics-Társaság^{*}

AZ ÁRVÍZ UTÁNI új városalapítás idejében megszületett sok buzgó törekvés és sok nemes gondolat közül való az irodalmi szervezkedés ama gondolata is, melynek első harcosa néhány Szabados János, Szeged város kultúratanácsnoka, a Petőfi-Társaság tagja volt. Az ő emlékét a belvárosi temetőben Vedres Istvának, Dugonics András tanítványának, Szeged Széchenyijének a síremléke mellett kegyeletesen őrizi az a márványmű, melyet a Dugonics-Társaság 45 esztendővel ezelőtt emelt megalakulása előkészítőjének emlékezetére. De Szabados János a Dugonics-Társaság megalakulását már nem érthette meg, mert 50 évvel ezelőtt annak az évnek az elején halt meg, melynek novemberében elgondolása valóságot öltött. Úgy érezte a város kultúrájának első szolgája, hogy kötelessége Dugonics András neve alatt egyesíteni azokat a férfiakat, akiknek tehetsége lehetővé teszi Szeged város szellemi életének irányítását, hogy a külső képében újjáépített város belső, lelki élete is megújhódjék és hogy a város Dugonics lelkével rokon szegedi lélekkel teljék meg.

Nagy szükség volt akkor erre a szellemi megmozdulásra. Az alig felépült új falak, a még kopár utcák ridegsége szomjúhozta az életet, a tartalmat, a szellemi betetőzés munkáját, annál is inkább, mert az egykori *Szegedi Híradó* szerint akkori szellemi életünk a színház látogatásán s néhány hangversenyen túl nem terjedt. Pedig Szeged akkori életének méhében megvoltak a lehetőségek arra, hogy az ország második városának, a Délvidék nevezetes közművelődési góciának, tudománnyal, irodalommal és művészetekkel foglalkozó férfiai oly szellemi központot alkossanak, mely a magyar

* A Dugonics-Társaság főtítkárának jelentése a jubileumi ülésen. Részletesebb adatokat l. *A Dugonics-Társaság ötven éve. 1892—1942. Ötven títkári jelentés. Szeged, 1943. A Dugonics-Társaság kiadása.*